

Про археологію і космос

На науковій конференції 6 жовтня 2011 року в Києві я познайомилась з Володимиром Платоновим — журналістом, письменником, кінорежисером, автором книги й телевізійного серіалу про *Михайла Кузьмича Янгеля*, 100-річчя якого відзначали в 2011 році в Україні та Росії. Учасники наукової конференції почули цікаву розповідь про життя й діяльність ученого, про особистий досвід доповідача, який брав участь у створенні музеїв на космодромах "Байконур" і "Капустин Яр", у Москві та на батьківщині академіка в Східному Сибіру. Володимир Петрович розповів багато досі невідомих подій, виступив і як учасник епохальних подій, і як журналіст, який збирав матеріали про творців ракетної і космічної техніки, керівником яких був академік М.К. Янгель. Його розповідь настільки зацікавила мене, що я набравшись хоробрості, попросила візитку й домовилась про зустріч у Дніпропетровську.

Уже при зустрічі я розповіла Володимирі Петровичу про Запорізький музей-галерею прикладної кераміки і живопису *Іллі та Олексія Бурлайів*, створений нашою родиною. Наші інтереси перегукувалися у низці нарисів із нової книги В.П. Платонова *"Трудно быть первым" (Важко бути першим)* (Дн-ск, вид. "Верба", 2011). "Книга викликала такий інтерес, що довелося спішно друкувати додатковий наклад, який також швидко розійшовся по всій Україні" — розповів автор. У ній описано багато яскравих подій і виняткових особистостей, тому вона вийшла цікавою й професійною. Настільки незвичні й вдалі різноманітня тем і презентація матеріалів, що важко повірити в одноосібність автора, який одночасно виступає як археолог, історик, мистецтвознавець, художник, дизайнер, астроном і дослідник духовної культури. Відчувається різнобічний талент, закоханість в Україну, її історію і людей. В. Платонова, дбайливого хранителя історії науки і техніки.

Особливо мене зацікавили нариси про найбільше зібрання кам'яних скульптур в Україні, серед яких є і шедевр у вигляді "кам'яної баби" — Наталіївська степа (кінець III-го — початок II-го тисячоліття до нашої ери), знайдена в с. Наталіївка в 1862 році (терито-

рія сучасного м. Запоріжжя). Археолог *Людмила Крилова* в 1976 році опублікувала каталог кам'яних баб, фотографії до якого надав Володимир Платонов, на той час член Дніпропетровської секції археології, учасник багатьох археологічних експедицій.

Автор так захопився археологією, що вона стала темою багатьох його публікацій у газетах і журналах. Археологічним пошукам, знахідкам, дослідженням присвячена і книга В.П. Платонова *"Александр Поль — человек-легенда"* (Дн-ск, вид. "Проспект", 2002). Багато писали про *О. Поля* (наприклад, *Д. Яворницький*, *А. Синявський*, *В. Гіляровський*, *І. Шаповал*), але такої цікавої та, що особливо важливо, документальної із точним фактажем книги ще не було.

На обкладинці цього видання зазначено "вперше!". Це означає, що більшість матеріалів є раритетними й опубліковано вперше. В.П. Платонов зміг відповісти на багато запитань, у тому числі, яким чином О. Піль, непрофесійний геолог, зміг розгледіти казкові багатства Криворізьких надр. Як скромному титулярному раднику вдалось "пробити" будівництво залізниці державного значення і грандіозного в ті часи двоярусного моста через Дніпро. Як О. Піль зміг зібрати багатющу колекцію старожитностей, про яку мріяли багато музеїв світу. Яким чином він, перебуваючи під тиском життєвих негараздів і боргових тягарів, зміг створити, зберегти і безоплатно передати губернській столиці найкращий у країні історичний музей.

Видання В.П. Платонова про *Олександра Поля* хочеться читати і перечитувати знову і знову. Вона є чудовим зразком життєпису Великого Подвижника і Мецената, гімном майже забутому в наші дні патріотизму. До речі, ця книга видана коштом видавництва й самого автора, який живе на дуже скромну пенсію, маючи п'ятдесят два роки трудового стажу. Праця могла бути детальнішою — автору вдалось розшукати унікальні матеріали, проте на видання книги про людину, яка *"оживила край і воскресила Єкатеринослав"*, першого Почесного громадянина столиці однієї з найбільших у країні губерній, не знайшлося спонсорів.

Важливою віхою в діяльності В.П. Платонова став цикл книг про ракетобудування, творців ракетних комплексів стратегічного призначення й чудових космічних апаратів. У цьому циклі особливе місце посідає книга *"Дніпровський ракетно-космічний центр"*, написана в співавторстві з колегами з КБ М.К. Янгеля. Цю книгу, як одну з найперших хронік створення ракетної зброї, що стала основою оборонної могутності країни, помітили й високо оцінили (!) зарубіжні історики ракетно-космічної техніки. Сьогодні важко знайти видання з ракетобудування і космонавтики, в якому б не покликалися на цю книгу.

Після смерті академіка М. К. Янгеля виникла необхідність видання творчої біографії вченого. Розповідаючи про видання біографії, Володимир Петрович згадує: *"Запропонував рукопис до публікації у видавництві академії наук України "Наукова думка". Але з виданням книги виникли проблеми: воєнна цензура викреслила з рукопису всі згадування про ракети М. К. Янгеля. Було вилучено і згадки про космічні носії, створені на базі бойових ракет... Урешті-решт книгу опублікували, але в ній не було зрозуміло, що ж створено М.К. Янгелем. За обсягом вилученого з рукопису матеріалу, книгу можна сміливо подавати на внесення до книги рекордів Гіннеса"*. Лише через багато років В.П. Платонов

зміг здійснити заповітну мрію й видати до 100-річчя М.К. Янгеля об'ємну працю, яка містить понад 500 сторінок і близько 800 фотографій. *Л.Д. Кучма*, автор передмови до книги В.П. Платонова *"Янгель создатель оружия выживания"*, написав: *"Автору цієї книги Володимиру Платонову пощастило спілкуватися з Михайлом Кузьмичем, його сім'єю, родичами, оточенням, соратниками, дослідниками і численними суміжниками. Зібрані ним унікальні матеріали і документи висвітлюють невідомі до цього сторінки біографії вченого, а його оригінальна манера письма, багатий ілюстративний матеріал наближають документальну повість до художнього твору"* [В. П. Платонов Янгель создатель оружия выживания. — Д.: ИМА-пресс, Скифия, 2011. — С. 5].

Володимир Платонов пишається дружбою з легендарним директором Південмаша, "ракетним зубром", *Олександром Максимовичем Макаровим*. Близьке знайомство, численні зустрічі, щирі розмови, наполегливий пошук матеріалів дали змогу журналісту написати першу й одну з найкращих книг про Олександра Макарова, яку президент академії наук України, академік *Борис Патон* назвав подвигом журналіста і дослідника. Книга *"А.М. Макаров"* (Вид. "Проспект", Дн-вськ.) побачила світ у 2006 році.

Академік Б.Є. Патон вручає В.П. Платонову відзнаку НАН України "За сприяння розвитку науки"

У приватній розмові Володимир Петрович зізнався, що мріяв написати серію книг про ракетобудівельників "Південне сузір'я". Планувалося видати п'ять книг: *"Головні і генеральні"* в двох томах, *"Соратники"*, *"Суміжники"*, *"Особистості"*. На сьогодні вдалося опублікувати лише перші дві книги. Мрія журналіста і письменника — зберегти і передати майбутнім поколінням історію створення науки про ракетобудування і космонавтику. Так виник задум створити телевізійний серіал про геніального конструктора М.К. Янгеля.

"Масштаб — колосальний: десять серій! Написав сценарій, затвердив його у генеральних КБП і заводу, але справа далі не просувалась. Усе це було схоже на біг із перешкодами. Навіть ті, хто повинен був за посадою допомагати, й ті гальмували", — відзначає Володимир Петрович.

І лише завдяки неймовірній наполегливості автора, який подолав усі штучні бар'єри, працював ночами й у вихідні дні в пошуках архівних матеріалів, здійснював заходи з розсекречення документів, їздив на ракетні й атомні полігони, записував спогади соратників і сподвижників М.К. Янгеля, та сприяння ентузіастів у постійному пошуку коштів для продовження зйомок і творчий підхід дали результат. Таким чином, було створено документальний телесеріал "Янгель".

Автор зізнався: *"На виробництво такого масштабного фільму його творці не отримали ні копійки". "Ще Вам бог допомагав"*, — сказали мені друзі. *"Дали б Вам гроші й посипались би вказівки: кого знімати, а кого викинути із серіалу, хто має бути в соратниках, а хто ні... Так, що завдяки цьому Ви змогли реалізувати проєкт у тому вигляді, як і було задумано!!!"*

Серіал завершили перед тим, як його автор потрапив до Національного кардіологічного центру України... Найдосвідченіші спеціалісти зробили все можливе і неможливе, щоб поставити Володимира Петровича Платонова на ноги. Виписавшись з лікарні, він геть забув про поради лікарів жити в щадному режимі й продовжував працювати по 15—16 годин на добу. Здавалось, журналіст, ніби альпініст, проходить чергову вертикальну стіну найвищої категорії складності. І не дивно, що його герої — люди найсміливіших професій, першовідкривачі, подвижники, особистості, які переборюють неймовірні труднощі й життєві негаразди. Я цікавлюсь, звідки він бере сили, від кого у нього стільки талантів, і чи бува він не родич знаменитого письменника *Андрія Платонова*. *"Мене часто питають про це"*, — посміхається Володимир Петрович, — *але в мене батьківське прізвище, а у Андрія Платонова це псевдонім, а справжнє прізвище — Климентов. Єдине, що можу сказати: я великий поціновувач творчості Андрія Платонова, особливо роману "Чевенгур". На інші запитання відповім коротко: я не настільки високої думки про свою творчість, добре розумію, що мені бракує знань: я не навчався ні художньому ремеслу, ні журналістиці, ні кіномистецтву — все прийшло якось само собою. Я б сказав, через мою невгамовну цікавість. Мені все було цікавим!"*

В.П. Платонов впродовж свого довгого творчого шляху зник боротися з труднощами і ніколи не жалітися, але, на жаль, з роками багато що відходить: він не створює ні медалей, ні значків — виникли проблеми з зором. Дуже рідко займається кіно. "Пенсії не вистачає і на життя, а тим більше на створення фільмів. Якби не спонсори, припинив би і книги видавати", — зізнається Володимир Петрович.

Він дуже занепокоєний долею своєї колекції — книгами з дарчими написами, автографами відомих діячів науки і культури, історичними документами і фотографіями. Величезну частину унікальних матеріалів він уже передав до музеїв, архівів і сьогодні робить усе, щоб зберегти безцінні реліквії в Україні.

Незважаючи на сучасні проблеми, В.П. Платонов продовжує працювати над серією нових книг, статей для науково-популярного журналу "Світогляд", членом редколегії якого він є.

Так неочікувана зустріч на конференції відкрила для мене вікно у світ археології, історії науки і техніки, культури і творчості.

Народився Володимир Петрович Платонов в Україні на межі Миколаївської та Кіровоградської областей у селі Ніколо-Бабанка в 1938 році. У 1957—1960 роках служив в армії (в/ч 11284 — ракетний полігон Тюратам, з 1961 року. — працював на космодромі Байконур).

Працював у "поштових ящиках", які очолювали *Леонід Смирнов, Михайло Янгель, Олександр Макаров, Володимир Уткін, Леонід Кучма*. Був редактором газети "Конструктор", очолював прес-центр Південмашу.

Автор 17 книг, більше п'ятисот газетних і журнальних статей. Багато акторських книг сам ілюстрував. Прекрасний фотограф, постановник і сценарист телевізійних фільмів: *"Півдемаш без грифа "секретно"*, *"Стартує "Дніпро"*, *"Легендарний директор" (О. Макаров)*, *"Зоряний крок" (СіЧ-1)*, *"Сходження до Кобзаря"*, *"Народження галузі"*.

Художник і автор більше 150 значків і медалей, меморіальних дошок, музейних експозицій на космодромах. В.П. Платонова нагороджено медалями С. Корольова, М. Янгеля, В. Глушка, Н. Пілюгіна, Ю. Кондратюка, В. Ковтуненка, почесним дипломом Юрія Гагаріна. У 2011 році Президія НАН України нагородила В.П. Платонова спеціальним знаком відзнаки "За сприяння розвитку науки". 15 червня 2011 року Міжнародний планетний центр присвоїв малій планеті 18285 назву "VLADPLATONOV".

Багата українська земля талантами. Володимира Петровича Платонова по праву називають хранителем історії розвитку науки ракетобудування і космонавтики. ■

Валентина Баталкіна (Бурлай-Хілтман)

директор Запорізького музею-галереї прикладної кераміки і художньої творчості Іллі та Олексія Бурлаїв, м. Запоріжжя